

A távoktatás lehetőségei a marketingoktatásban

A kaméleon a színét a környezethez igazodva gyakran és gyorsan változtatja. Barátom, Kazimir Magyar svájci professzor ezért a marketinget a kaméleonhoz hasonlította. A marketingben divatszerű gyorsasággal jelennek meg az új, és avulnak el a használt módszerek, és a marketingtevékenységet realizáló technikai eszközök is szédült gyorsasággal fejlődnek. Így aztán szakmánkban úgy a szinten tartó, mint a szakosító továbbképzés nélkülözhetetlen akár egyénileg, de inkább szervezett formában. A szervezett továbbképzés résztvevők érdekeihez igazodó megoldása a munkahelyi vagy még inkább az otthoni tanítás-tanulás igényét veti fel. Mindkettő a távoktatás módszereinek hasznosítását teszi lehetővé, majd később szükségessé.

Ezért is választottam a távoktatás témáját, de azért is, mert a Szent István Egyetem Műszaki Doktori Iskolája gépészmérnök hallgatóinak már két félévben tartottam ilyen módon kurzust. Megalapozta ezt az is, hogy korom és egészségi állapotom miatt már több vidéki előadást, saját készítésű CD-ROM megküldésével, távolból tartottam. Ezekről személyesen szoltam és vetítettem, élőbeszédrel magyarázva. Így van a Kutatásmódszertan tantárgyam néhány éve feldolgozva, amit hallgatóim CD-n megkapnak és az internetről bárki letölthet.

A gépészmérnök hallgatók Budapestről Gödöllőre interneten át videokonferencia módján való oktatásához Szendrő Péter professzortól, a Távoktatási Alapítvány elnökétől kaptam a technikai segítséget. Szemtől szembe láttuk egymást a hallgatókkal, az interaktivitás személyi kapcsolata is érezhető volt. Hasonló videokonferencia előadást egy a Nyugat Magyarországi Egyetemen tartott rendezvényen is sikerült megvalósítanom, Neményi Miklós professzor szervezésében. Így némi tapasztalattal beszélhetek erről a témáról.

Bár a megvalósítás kezdetben váratlan technikai gondokat okozott, ezek áthidalhatók voltak, ha nem is valósulhatott meg mindig az a kívánságom, hogy a hallgatók két projektoros kivetítést vagy kettéosztott képernyőt lássanak: a tanárt és annak prezentációját egyszerre. Az előadó pedig így láthassa a magyarázott képét és hallgatóit, azok bármelyikével szemtől-szembe beszélgetést kezdhessen távolból, természetesen észre véve a hallgatók közlési vagy kérdezői szándékát is. Ez volna az általam kipróbált „szinkron on-line” távtanítás igénye.

A távoktatás fogalma azonban ennél sokkal tágabb és magába foglalhatja a hagyományos tantermi, jelenléti, rendszeres tanórákba szervezett oktatástól eltérő, valamennyi levelező és más hasonló megoldásokat is, amelyek mind az oktatástechnika érdekes továbbfejlesztései voltak. Különösen illő ezekre itt Gyöngyösön utalni, mert köztudott, hogy a Károly Róbert Főiskola volt az ilyen úttörő kezdeményezéseknek talán legsikeresebb megvalósítója.

A szűkebben értelmezett távoktatás a Magyar Akkreditációs Bizottság (2005) szerint az, amiben a személyes kontaktus bizonyos részét *kommunikációs* eszközökkel és speciális *tananyagokkal* helyettesítik, az *individuális* tanulást helyezve előtérbe.

1. táblázat

A távoktatás jellemzői a MAB szerint és gyakorlatom szerint

A távoktatás jellemzői a MAB (2005) szerint	A kísérletként megvalósított gyakorlatom szerint
Személyes kapcsolat kommunikációs eszközökkel	Internetes beszélgető videokonferencia, szemtől-szembe személyenként
Speciális tananyagok (PC-n, elektronikus rögzítés, CD, stb.)	Hipertextes szöveg, értelmező és folyamat ábrák, interaktív kérdésre-feleletek, a tanultak önellenőrzése, gyorslapozás, folyamat-irányítás stb.
Individuális tanulás (egyéni és „egyedül” tanulás) elősegítése	Egyénileg ütemezhető tanulás, hallható-látható előadások, interaktív magyarázatok, önellenőrzés kérdéskérdésekkel, hipertextes gyors tájékozódás

Vajon próbálkozásomban mennyire valósítottam ezeket meg?

Internetes hálózat alkalmazásával, VIEWSTATION FX 7000 berendezéssel, egyenként közvetlenül beszélgettem a hallgatókkal, a személyes kapcsolat megvalósult.

Ami a speciális tananyagot illeti, megítélésem szerint hasonlóan fontos az, hogy Általános Kutatásmódszer-tan tankönyvem teljes hipertextes szövegét, kérdés-feleletekkel, gyorslapozással, az önellenőrzés lehetőségével CD-ROM-ra rögzítve megkapták, amin az előadásaim hallható-látható formában megismételhetők voltak.

Az egyénileg ütemezhető individuális tanulást a tankönyv és CD-ROM kombinációjával feltehetően jól szolgáltam. Így aztán Neumann János innovációja alapján fejlesztett módszerrel, a Gutenberg János nyomtatásával rögzített ismeretek elsajátítása eredményesebbé volt tehető. Ezt akár Neumann-Gutenberg szinergiának is nevezhetnénk.

A kapcsolatteremtés az interneten át, elegendő sávszélességgel és megfizethető berendezésekkel megvalósítható, de a legfontosabb tapasztalatom mégis az, hogy az ilyen szinkron on-line távoktatáshoz – a speciális tananyag mellett – erre felkészített tanár (vagy moderátor) szükséges. (Milyen messziről és hogyan néz a lencsébe, hogyan figyel a hallgatóit és mikor lép valamelyikkel kapcsolatba stb. A „szemkontaktust” meg kell valósítani, a testbeszéd (body language) megszokottól eltérő intenzívebb formái lehetnek indokoltak.) Az oktatók „on line” vizuális sze-

replését tanulni, gyakorolni kell, és az nem mindenkinek „fekszik”, de fejleszthető. Még a biciklizést is meg kell tanulni, gyakorolva, kipróbálva.

A távoktatás lehetőségeit illetően, azokat a tanítási formákat próbálom meg áttekinteni, amelyek a marketing képzést végző intézményeket és azok hivatásos oktatóit leginkább érinthetik (és amin kívül még sokféle ismeretátadás lehet-séges):

1. *Vendég tanár igénybe vétele távolból.* Ez lehetővé teszi specia-

listák, elfoglalt kiváló előadók és gyakorlati szakemberek alkalmi meghívását a tanintézménybe vagy kihelyezett tanfolyamára.

2. *Kihelyezett továbbképző tanfolyam.* Vállalatoknál, vagy más helységeken tartva, megtakarítja az oktatók odautazását. Több helyen is megvalósítható egyszerre.

3. *Otthoni részvétel meghatározott időben többek számára.* Az egyidejűség (szinkronitás) telekommunikációval az interaktivitást (vagyis a hallgató megszólalását, kérdezését) is lehetővé teszi. (Ezt „virtuális osztályként” is említik.)

4. *Otthoni részvétel szabadon választott időben.* Az interaktivitást időponthoz kötött élő, on-line konzultációk helyettesíthetik. Az egész tananyag, az előadá-

„Az egyénileg ütemezhető individuális tanulást a tankönyv és CD-ROM kombinációjával feltehetően jól szolgáltam. Így aztán Neumann János innovációja alapján fejlesztett módszerrel, a Gutenberg János nyomtatásával rögzített ismeretek elsajátítása eredményesebbé volt tehető. Ezt akár Neumann-Gutenberg szinergiának is nevezhetnénk.”

sok is digitalizálhatók (off-line, rögzített ismeretek átadása, ami jelenléti vizsgáztatással képesítést is adhat).

Hogyan tehetünk eleget e feladatoknak, mennyiben tér el a munkánk a hagyományos oktatástól? A marketing esetében csak ismeret- és készségátadásról van szó, és pedig az individuális (egyedül történő) tanulás módján (hogy a MAB definícióját felidézzem).

2. táblázat

A kapcsolat jellege és időponthoz kötöttsége

Élő személy, interneten vagy más hálózaton keresztül	Időponthoz kötött	On-line kapcsolat
Rögzített elektronikus médium (CD-ROM, DVD-ROM, W.W.W.stb.)	Időpont független, vagy az On-line alkalmazást kiegészítő	Off-line kapcsolat

Elsősorban az adható át távolból, ami elmondható, hallgatható, olvasható, képen megmutatható. A gyakorlattal megszerezhető ismeretek és készségek távolból magyarázva kevesebbet érnek. Egy naiv példa: a jogosítványhoz a KRESZ és a műszaki ismeretek távoktatással is megtanulhatók volnának, de a vezetés elsajátítása nyilván élő gyakorlatot kíván.

A távtanítás – mint ahogy arra már többen rámutattak – tipikusan felnőttoktatási (androgógiai) probléma, ami nemcsak a tantárgyhoz, hanem a távtanulás igényeihez is igazodó tananyag kidolgozását teszi szükségessé. *Elektronikus tanításról és tanulásról* van szó, ami CD-ROM-on (DVD-n) rögzített, vagy az internetről hallgatható és letölthető tananyaggal történik. Ehhez már minden hallgató rendelkezik számítógéppel, illetve ha szükséges, otthoni internet kapcsolattal. Az internet vagy más telekonferencia berendezés, lehetővé teszi a tanár élő részvételét és kommunikációját a foglalkozáson vagy konzultáció alkalmával. Az e kérdéssel foglalkozó szaknyelv megkülönbözteti ezeknek megfelelően a kapcsolatok jellegét és időponthoz kötöttségét. (2. táblázat)

Tapasztalatom szerint mind a „fizikai jelenlét nélküli” élő kapcsolat mind a tárgyiasult multimédiás elektronikus tananyag szükséges, kombinációjukkal oldható meg az ilyen típusú távoktatás. Mert nem is a tanítás módja a döntő tényező, hanem a távtanulók tananyag és tanulásmód iránti igényét kell figyelembe vennünk. Az interneten

is a „Distance Learning” és „E-Learning” címszavak alatt találhatunk leginkább idevágó információkat, és Kovács Ilma (2006) „elektronikus tanulásról” írt közelmúltban megjelent könyvéből és Zarka Dénes (2006) legújabb munkájából is ezt láthattuk.

Jómagam ezt a célt Kutatásmódszertan tantárgyam már korábban elektronikusan feldolgozott tananyagával próbáltam megközelíteni. Tankönyvem egésze olvasható CD-ROM-on, de hipertextes és

más dinamizáló megoldásokkal „érthetőbbé”, megjegyezhetőbbé vált mondanivalója. Többet tud meg rövidebb idő alatt a tanuló, amikor lapozás helyett egy mozdulattal a kívánt oldalra, fejezetre, táblázatra ugratja a szöveget. A nehezen érthető részekhez magyarázatok tartoznak, sőt a

szerző néha videoklip formájában személyesen megjelenik és tanácsot ad vagy megmagyaráz valamit. (Ezt beépített tutornak is mondják.) A fontosabb fogalmakra rákérdezve a definíciójuk helyére találunk. A szöveget ellenőrző kérdések bárhol való behívásával interaktív jellegűvé tesszük, ezzel a tanulás eredményessége „önellenőrizhetővé” válik.

A tankönyvek az összetartozó ismeretanyagot kategóriánként tárgyalják, ami eltér azok alkalmazási sorrendjétől. Más a megtanulás, mint az alkalmazás sorrendje. Ezért az alkalmazási folyamatokat, ábrán, táblázaton áttekinthetővé, majd hipertextes eszközökkel azokat az ismeretekkel dinamikusan összekapcsolhatóvá tettük. Ez segítheti az egyéni tanulási ütemterv kialakítását is.

Ezeket a saját tapasztalatból ismert, tantárgyamra már kidolgozott megoldásokat hozományként hoztam magammal távoktatási próbálkozásaimba, melyekkel szerzett további szerény tapasztalataim így foglalhatók össze:

A tankönyv (nyomtatott jegyzet) hasznos és szükséges (állítólag sokan nem tudnak képernyőről tanul-

„A tankönyv (nyomtatott jegyzet) hasznos és szükséges (állítólag sokan nem tudnak képernyőről tanulni!), de azt az előbb vázolt digitalizált formában is ajánlatos a hallgatók kezébe adni, azzal úgy nő a számukra hasznosítható „teljesítménye”, mint a versenymotoré a tuningolással.”

ni!), de azt az előbb vázolt digitalizált formában is ajánlatos a hallgatók kezébe adni, azzal úgy nő a számukra hasznosítható „teljesítménye”, mint a versenymotoré a tuningolással.

Az egész tananyag mediatizálásával történik ez, vagyis elektronikus médiumon (CD-ROM-on, DVD-n) átadva, amin az élő előadások is meghallgathatók ismételve, ez fontos azok számára, akiknek a hallott magyarázat jobban érthető, mint a csak olvasott.

A tananyagot a marketing egyes részeire, erre szakosodott tanszékek (intézmények) munkatársai dolgozhatják ki, folyamatosan fejlesztve azt tovább. Olyan speciális témákra is készülhet tananyag, ami csupán szűkebb érdeklődésre tarthat számot, esetleg csak egy vállalat számára, aminek versenyképességét viszont számottevően növelheti.

Távoktatással a tanerők oktatási kapacitása nagyobb lesz. Mivel feladatuk a marketingszakemberek kompetenciájának növelése, korszerűsítése tovább-

„Távoktatással a tanerők oktatási kapacitása nagyobb lesz. Mivel feladatuk a marketingszakemberek kompetenciájának növelése, korszerűsítése továbbképzéssel és kevésbé szakmai nevelésük – a felsőfokú távoktatásban egyébként alapvető, külön képzést kívánó tutori tevékenységgel, – ennek folytán a szóban forgó marketing továbbképzésre a vázolt távoktatás könnyebben bevezethető.”

képzéssel és kevésbé szakmai nevelésük – a felsőfokú távoktatásban egyébként alapvető, külön képzést kívánó tutori tevékenységgel, – ennek folytán a szóban forgó marketing továbbképzésre a vázolt távoktatás könnyebben bevezethető.

Az oktatók virtuális viselkedés kultúráját azonban célszerűvé kell formálni a távoktatáshoz. Az ezt gyakorlatokkal elsajátító előadóval a hallgató – azt érezve nincs egyedül – könnyebben „áll szóba”, és alkalmanként kérdezéssel, véleménynyilvánítással a személyes interaktivitás előnyeit is élvezheti.

De nemcsak a tananyag és andragógiai (felnőttoktatási) módszerek terén kerülünk egyre újabb, bonyolultabb helyzettel szembe, hanem a kommunikációs technika terén is. Az általunk is kipróbált távoktatási módszer lehetőségét az elektronikus technika közelmúltbéli fejlődése tette lehetővé, éspedig: 1. A számítógép és a vele való szövegrögzítés és vetítés (prezentáció) elterjedése, 2. A kép, hang és írott szöveg CD-ROM (DVD) lemezen való digitális rögzítése, és 3. Az internet (vagy más hálózat) segítségével történő címzett távközlés lehetősége.

És ezzel nem értünk a műszaki fejlődés végére. Az elektronikus hírközlés várhatóan igen gyorsan továbbfejlődik, és nagy áttörés várható a televízió digitalizálásával, ami rövidesen bekövetkezve:

- a csatornák számát nagyra növeli, így az oktatás számára is több lehetőség juthat,
- az előadások későbbi meghallgatása (újrakhallgatása) a tanulást megkönnyíti,
- az interaktív szemtől-szembe beszélgetés és kapcsolattartás is könnyebben megvalósítható lesz otthonról Web-kamerával, valószínűleg a mobil-hálózaton keresztül is, majd a távvásárlás módszereinek újabb tapasztalatai alapján stb.

Mindezt a műszaki fejlődés és a piac igényei hozzák létre, a mi feladatunk csak az, hogy felkészüljünk ezek oktatási célokra való alkalmazására. Ez pedig elsősorban a tanulásközpontos ismeretátadó és önellenőrzést lehetővé tevő digitalizált tananyagok kidolgozása lesz. Ezzel egyidejűleg kell megoldani az oktatók tréningjét, hogy a videokommunikáción keresztül is élő kapcsolatot tudjanak létrehozni hallgatóikkal. De szükséges a módszerek tanulmányozása, ki-

dolgozása és kipróbálása is. Ezzel ez a feladat fél lábbal már a kutatás térfelén áll.

Örülnék, ha a jövőben egyre többet hallhatnánk a távoktatás elméletéről és gyakorlati tapasztalatairól. Ez a marketingoktatók szolgáltatásai iránti kereslet növekedését is jelentené. Bízom abban, hogy a jövőben nemcsak az oktatásban, de a marketingben általában, újból központi kérdéssé válik a termékek és szolgáltatások innovációja, a jelenleg túldimenzionált promóció mellett.

HIVATKOZOTT MŰVEK

KOVÁTS ILMA: Az elektronikus tanulásról. Holnap kiadó, 2007.

ZARKA DÉNES (szerk.): Támogat: a tutor. (Méry László jegyzetének második átdolgozott kiadása. Műegyetemi Távoktatási és Felnőttképzési Központ, 2007)

*Tomcsányi Pál akadémikus, kutatóprofesszor
Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal*